

Marzena M. Dolniak
Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Mysłowice

Twórczość dziecięca inspirowana rodzinnym klimatem artystycznym

1. Twórczość ważną cechą aktywności dziecka

Wielu badaczy XX i XXI wieku dostrzega bardzo korzystny wpływ aktywności twórczej dziecka na jego wszechstronny rozwój. W kontekście przyjętego tematu przywołam jedynie kilka wybranych poglądów i stanowisk. Zbigniew Pietrasiński uważa, że twórczość to aktywność przynosząca wytwory dotąd nieznanne, a zarazem społecznie wartościowe¹. Natomiast twórczość dziecięca to – zdaniem Stanisława Popka – proces, na który składa się szereg czynności fizycznych i psychicznych w świadomości dziecka, w którym główny udział bierze wyobraźnia i myślenie twórcze wyrażające się dokonywaniem zmian w otaczającej rzeczywistości. Wynik takiego działania będzie inny niż dotychczasowe próby, nowatorski, z samodzielnym podejściem do sposobu wykonywania, do formy wytworu lub jego funkcji². Według Krzysztofa Jana Szmida najbardziej typowe formy twórczości dziecięcej to: improwizowana dramatyzacja, czyli gra w „role”; „animizm” – przypisywanie świadomości przedmiotom martwym; zabawy tematyczne; zabawy konstrukcyjne; tworzenie tzw. towarzyszy fikcyjnych; marzenia na jawie i fantazjowanie; opowiadania i humor dziecięcy; twórczość plastyczna³.

¹ Z. Pietrasiński, *Myślenie twórcze*, Warszawa 1968.

² S. Popka, *Analiza psychologiczna twórczości plastycznej dzieci i młodzieży*, Warszawa 1978.

³ K.J. Smidt, *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007.

Twórcze działanie to najważniejsza forma ludzkiej aktywności. Dziecko jest wychowywane przez sztukę przede wszystkim, gdy słu-cha, czyta lub ogląda, ale także gdy maluje, śpiewa, interpretuje słowa i dźwięki w sposób indywidualny i osobisty. Wymaga to jednak subtel-nego i umiejętnego pokierowania i prowadzenia.

Już od najmłodszych lat należy zapewnić dziecku kontakt ze sztuką. Powszechny dostęp do różnych zajęć pozwoli na twórcze działania artystyczne i uczestniczenie w kultywowaniu różnych form twórczości. Niezbędnym środowiskiem w kształtowaniu się zdolności artystycznych jest szkoła. Mimo iż spontaniczna, nawet naiwna twórczość plasty-czna zaczyna wygasać w starszych klasach szkół podstawowych, to nie można mówić o jej braku. Podstawową rolą szkoły ma być przejście do następnej fazy rozwoju, w której wypowiedź artystyczna przybiera inną formę. Ważnym elementem jest organizowanie wystaw, konkur-sów, spotkań z artystami, twórcami sztuki, wyjść do galerii, teatru, fil-harmonii itp. Istotną rolę odgrywa tu nauczyciel sztuki, który posze-rza i wzbogaca wiedzę uczniów, co zwiększa szansę na identyfikację i kształtowanie uzdolnień.

2. Udział rodziny w rozwijaniu zainteresowań plastycznych i muzycznych dziecka - doniesienie na podstawie badań własnych

Najbardziej znaczącym elementem w rozwoju artystycznym dziecka od najmłodszych lat są rodzice. To ich postawa, chęć działania, życzli-wość i cierpliwość przyczyniają się do rozwoju uzdolnień. Mogą zachę-cać dziecko do podejmowania działań artystycznych i otaczać twórczą atmosferą, wskazywać na właściwe postawy, gusta i kryteria oceny. Ak-ceptacja, wzajemne zrozumienie, pochwała, a często i nagroda odblokują aktywność i pomysłowość twórczą nawet wśród starszej młodzieży. Cykliczne kontakty ze sztuką w towarzystwie najbliższych wzbogacają wrażliwość, wyobraźnię, rodzą potrzebę ciągłego otaczania się sztuką w różnych jej odmianach. Twórcza działalność artystyczna jest środkiem przybliżania otaczającej rzeczywistości, a także sposobem porozumie-wania ze światem – przez całe dorosłe życie.

Aby zanalizować rozwój artystyczny dziecka w wieku gimnazjal-nym, przeprowadziłam badanie ankietowe, którego głównym celem była diagnoza zainteresowań uczniów klas gimnazjalnych sztuką. Poprzez to badanie chciałam pokazać, jaki wpływ na rozwój osobowy młodego człowieka ma rozwijanie i stymulowanie zainteresowań sztuką w nie-

których czynnikach środowiska wychowawczego, głównie rodzinnego. Poszukiwałam odpowiedzi na pytania: Czy młodzież w wieku gimnazjalnym jest zainteresowana sztuką? W jakich jej dziedzinach? Jaką rolę w rozwoju artystycznym młodzieży spełnia rodzina, szkoła, środowisko lokalne? W tym celu objęłam badaniem młodzież szkół z terenu Górnego Śląska, z klas pierwszych, drugich i trzecich gimnazjum, w dwóch wybranych losowo placówkach: Gimnazjum nr 1 w Mysłowicach oraz Gimnazjum im. St. Staszica nr 25 w Sosnowcu. W badaniu wzięło udział ogółem 145 uczniów. Metodą sondażu diagnostycznego udało się zebrać niezbędne dane, a dobraną do metody techniką badawczą była ankieta anonimowa skierowana do uczniów.

Spośród licznych wyników zaprezentuję najważniejsze aspekty analizy ankiety przeprowadzonej wśród wszystkich respondentów biorących udział w badaniu w dwóch wyżej wymienionych gimnazjach. W odniesieniu do samooceny uczniów w zakresie zdolności plastycznych w dwóch szkołach uzyskano podobny wynik. Na pytanie: Czy masz zdolności plastyczne?, 39% badanych odpowiedziało „nie potrafię tego określić”; „mam zdolności” – 31%, i w podobnej proporcji – 30% zdecydowanie twierdzi, iż nie posiada zdolności. Niepewność wynikająca z poprzedniego pytania wśród respondentów odzwierciedla się w kolejnym pytaniu. Uczniowie z dwóch miast w 57% są tylko „czasem” zadowoleni ze swoich wytworów plastycznych, a 15% uważa swoje prace za „niezadowolające”. Młodzież gimnazjalna najchętniej zajmuje się muzyką jako dziedziną sztuki (41%) oraz fotografią (31%). Poezja, literatura, nie cieszy się popularnością. Zajęcia pozalekcyjne mile widziane są wśród uczniów. Na pierwszym miejscu w obu szkołach stawiane są warsztaty fotograficzne (49%), których – jak wynika z analizy pytań opisowych – nie ma w szkołach, potem są warsztaty plastyczne (23%). Tylko w 10% pojawia się zainteresowanie zajęciami chóru szkolnego, zespołów wokalnych, kółka poetyckiego i literackiego. Pytanie dotyczące wspólnych wyjść z rodzicami kształtowało się następująco: w 55% uczniowie dwóch szkół wskazywali koncerty oraz teatr (49%) jako miejsce wspólnych wyjść w wolnym czasie. Ale nawet najniżej oceniane wyjście do galerii, na wystawę świadczą o tym, że w 32% młodzież ma okazję odwiedzić je wraz z rodzicami. Jak wynika z analizy kolejnego pytania zamkniętego, młodzież ma dobre warunki w swoim domu do podejmowania działalności plastycznej. Wykazały to odpowiedzi 40% badanych wskazujących na „częste”, i 32% badanych, na „bardzo częste” sytuacje sprzyjające działalności plastycznej w warunkach groma

rodzinnego. Ostatnie pytanie zamknięte posłużyło scharakteryzowaniu reakcji rodziców na wytwory plastyczne swoich dzieci. 53% respondentów odpowiedziało, że rodzice „są zadowoleni i chwalą mnie”. Nie ma też krytyki ze strony rodziców, ale nagrody też nie zdarzają się za często.

3. Refleksje wynikające z uzyskanych wyników badań

Z powyższego zestawienia wynika, że młodzież w większości chce się zająć działalnością artystyczną, sprawia jej to przyjemność, podejmuje działalność plastyczną, przejawia zainteresowanie muzyką, tańcem, śpiewem. Nie stroni też od zajęć, które są związane z treścią plastyki. Ale zaraz potem spora grupa badanych twierdzi, iż nie zajmuje się działalnością artystyczną. W znacznie mniejszym stopniu badani przyznają się do odmiennej działalności i zainteresowań, traktując ją jako działalność artystyczną. Są to uczniowie rozmiłowani w pięknym stroju, lubiący ładne przedmioty codziennego użytku. Mają potrzebę obserwowania ludzi, krajobrazu, przedmiotów, które są źródłem wzbogacania wyobraźni. Z zestawienia wynika również, że młodzież nie jest obojętna na sztukę. Interesuje się wieloma jej dziedzinami, dopasowując ją do swoich zdolności, zainteresowań. Powodem takiego kontaktu może się stać namowa w środowisku koleżeńskim lub po prostu moda. Ważne, aby ta wrażliwość została zachowana i była umiejętnie rozwijana w odpowiednich placówkach. Częstymi odpowiedziami były też stwierdzenia: „nie istnieją takie rodzaje sztuk, którymi jestem zainteresowany”, „nie jestem zainteresowany”, co może świadczyć o gronie młodych osób, które nie potrzebują indywidualnego spojrzenia na sztukę lub do tej pory nie miały okazji tego sprawdzić.

Zdecydowana większość badanych przyznaje, że ma w domu różnego rodzaju wytwory plastyczne, chętnie się nimi otacza i kompletuje. Nawet własne prace urastają do miana dzieł sztuki i z szacunkiem są eksponowane. Wartość poszczególnych przedmiotów nie jest tak ważna, jak sam fakt ich posiadania. Bliskie osoby z otoczenia młodego człowieka, które także zajmują się czynnościami artystycznymi, mogą zachęcać swoją postawą do podejmowania i rozwijania działalności związanej ze sztuką. Pozytywne reakcje rodziców: zadowolenie, pochwały, a zwłaszcza wspólna działalność, wspomagają aktywność i pomysłowość artystyczną dziecka. Chęć wyjścia ze swoim dorobkiem artystycznym poza mury domu czy szkoły, organizowanie wystaw, pokazów, pobudza motywację i we właściwy sposób stymuluje rozwój osobowy dziecka.

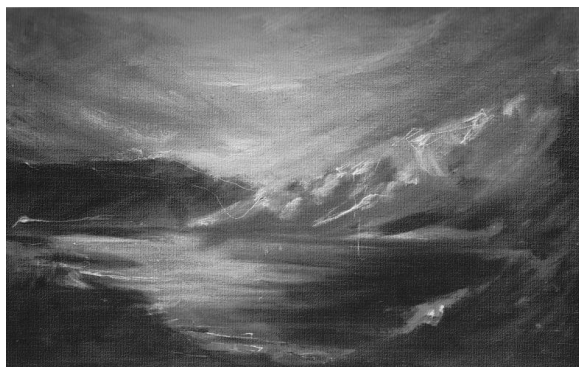
4. Przykłady twórczej aktywności dzieci. Analiza

4.1. Poezja dziecięca i jej cechy

Sztuka rozwija wrażliwość uczuciową dziecka, pogłębia plastyczność umysłu. Poniżej prezentuję poezję Marianny D. (lat 13), inspirowaną twórczością plastyczną jej mamy (rys. 1-7). Sztuka, jaką są obrazy, kształtuje twórczą i aktywną postawę dziecka wobec świata. Odbiór sztuki to wzajemnie przenikające się elementy, które inspirują do podejmowania działań twórczych. W prezentowanej poetyckiej twórczości Marianny D. dostrzec można trudny okres wieku dojrzewania, problemy rodzinne i rozterki związane z odbiorem otaczającej rzeczywistości.

Rys. 1. *Przystań*, pastel

Rys. 2. *Za morzem*, olej

Za szybkie życie, autor: Marianna D. (lat 13)

gdy czuć, że czas dal odbiera
 uciekam przed życiem
 przed tą wielką zapaścią.
 gdy płynę na morzu
 jak ptaki w letnim słońcu
 myślę wtedy sobie,
 że dobrze by było
 w tak krótkim czasie zobaczyć
 chociaż bardzo mały kawałek świata.
 choć ten nasz świat dziwny z każdej strony
 warto w nim dojrzeć
 to co jest tym plusem...

Morze nasze morze, autor: Marianna D. (lat 13)

Czas płynie jak ocean niespokojny,
 jak chmury deszczowe, które zaleją twe życie
 białym niebem zielonym...
 ...Pożyjesz jak człowiek,
 jak zwierze i poczujesz ten strach
 bo nie ma już myśli.

Rys. 3. *Ulubione*, pastel*Do nieba*, autor: Marianna D. (lat 13)

Gdy idę do nieba dróżką malowaną
 idąc po gwiazdach które zaraz wybuchną,
 czuję, że lecę, że znam początek i że widzę

ten koniec, który ma swój znak.
Żegnam się ze światem
a witam z wiecznością.
Gdy dojdę ku celu dam znak,
że jest mi dobrze.

Rys. 4. *Tryptyk*, fotografia

Najpierw, czy najpierw, autor: Marianna D. (lat 13)

Najpierw pójdę do sąsiada pożyczyć
troszkę soli, potem zajrzę do sklepu
po chleb i wodę a później...
...a później przywitam Cię tam gdzie
morze błękitne i słońce przejrzyste i prosto
spotkam niebo to upragnione, zostawię Ci
tą sól od sąsiada, chleb i wodę ze sklepu
i ten ostatni pocałunek na dobranoc.

Rys. 5. *Kwiaty*, pastelRys. 6. *W oddali*, pastel

Mój cel, autor: Marianna D. (lat 13)

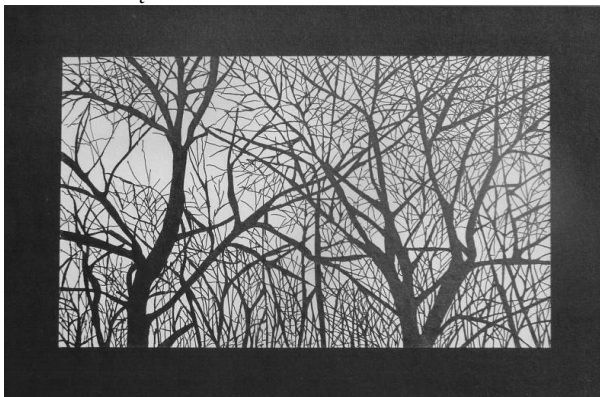
Słońce w mym sercu skrzy i gra jak ja na
fortepianie zagram coś, jak każda mała
gwiazdka lśni na niebie pełnym chmur,
jak każdy człek myśli inaczej, jak mała
kukułka co śpiewa i stuka dziobem, by
dotrzeć do celu którego nie zna...

Szukam, autor: Marianna D. (lat 13)

chodź pomaluj mi serce
by znów zabiło mocniej

w promieniach słońca
otwierają się wrota nadziei
bo do Ciebie wciąż szukam Miłości...

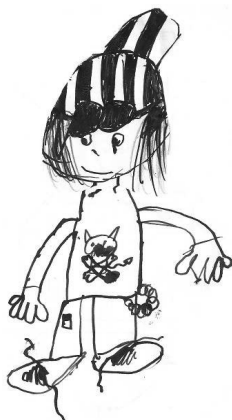
Rys. 7. *Za drzewami*, linoryt

Smutny wiersz, autor: Marianna D. (lat 13)

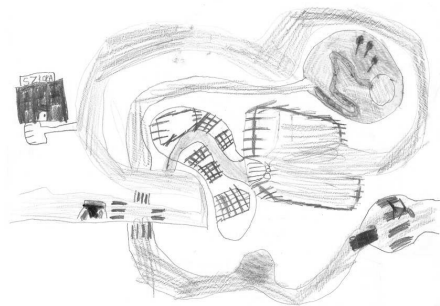
I pamiętaj, że jest wojna i
Pamiętaj, że jest świat i
pamiętaj, że jest życie, które
trwa tylko przez parę nędznych lat.
I pamiętaj, że jest życie i
pamiętaj, że jest świat i
pamiętaj, że jest wojna, która
trwa przez cały czas.
Niech pamiętają ci co zabijać chcą,
że los ich zabije
pod koniec walk.
Bo trzeba wiedzieć gdzie
stąpać na gruncie twardym.
Bo trzeba wiedzieć gdzie
oczy niosą nas.

4.2. Muzyka inspiracją twórczości plastycznej dziecka

Muzyka obniża napięcie, wycisza wewnątrznie. Stwarza więc korzystny emocjonalnie klimat do uczenia się⁴. Dzieci mają obecnie możliwość słuchania każdej muzyki. Mnogość dźwięków oczarowuje brzmieniem, a niekiedy oszalałami, powoduje oderwanie od rzeczywistości. Dziecko chłonie muzykę, dostrzega jej harmonię i na swój sposób przeżywa ją wewnątrznie. Muzyka prowokuje, aby działać, tworzyć, podążyć jej śladem. Najlepszym tego przykładem są właśnie prace plastyczne Michała F., lat 7, inspirowane projektami architektonicznymi i muzyką w wykonaniu jego ojca. Fale muzyki płynącej z trąbki przewijają się przez ukazanie toru pociągu, dymu czy też planu drogi do szkoły (rys. 2, 3, 4). Góry wyrastają wraz z napięciem i natężeniem muzyki, jak na rysunku 4. Prace są dokładne, szczegółowe, z przemyślaną kompozycją, czytelne (rys. 5, 6). Waloryzacja postaci poprzez dodanie wielu elementów szczególnie widoczna w rys. 1. Wykonane z dbałością o szczegóły świadczą o dokładnej obserwacji otaczającej rzeczywistości i pamięci wręcz fotograficznej. Niektóre prace wyglądają jak przykłady projektowanej architektury, dla podkreślenia czystości obrazu wykonane tylko czarnym kolorem. Niektóre prace dziecko opatrzyło swoim tytułem (rys. 8, 9, 10, 11), w pozostałych brak tytułów (rys. 12, 13).

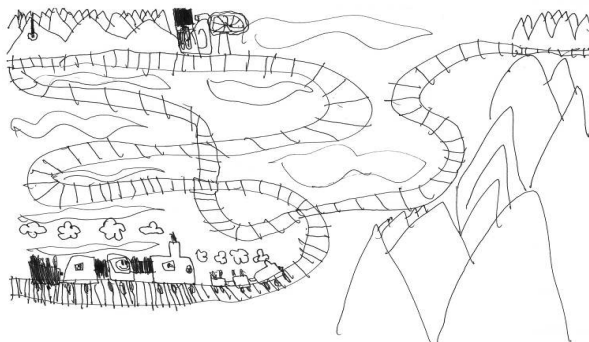

Rys. 8. *Pirat*

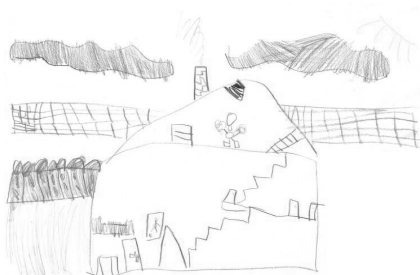

Rys. 9. *Droga do szkoły*

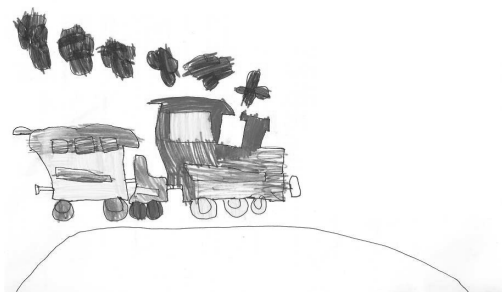
⁴T. Siek-Piskozub, A. Wach, *Muzyka i słowa. Rola piosenki w procesie przyswajania języka obcego*, Poznań 2006.

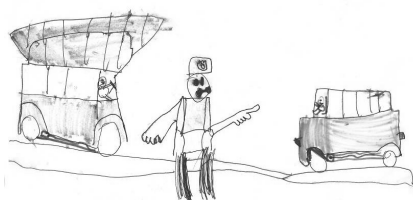
Rys. 10. Wakacje

Rys. 11. Mój dom

Rys. 12

Rys. 13

4.3. Poezja (religijna) inspiracją do działań twórczych

Poezja religijna czytana w domu posłużyła do zaprezentowania prac plastycznych wykonanych pod jej wpływem przez: Agnieszkę P. (lat 11), Marcina P. (lat 13), Patryka K. (lat 14) i Kasi L. (lat 12). Możliwość tworzenia własnego postrzegania rzeczywistości w oparciu o odbiór sztuki, poezji, daje dziecku ogromną radość, poczucie własnej wartości i wyrażania siebie. Poezja religijna, choć czasem trudna i niezrozumiała w odbiorze, daje ku temu ogromne możliwości. Pobudza wyobraźnię, pozwalając na kompozycje mistyczne i fantastyczne, przekraczając bariery realistycznego życia. Czasem nawet jeden wyraz z wiersza może być początkiem pięknego dzieła, innego niż wszystkie, wyidealizowanego, zamkniętego świata, będącego wyrazem pragnień i marzeń dziecka.

Jan Twardowski *Dziękuję*

Dziękuję Ci za miłość prędką bez namysłu
za to, że nie jest całym człowiekiem pojedynczy
za oczy nagle bliskie i niebezimienne
za głos niedawno obcy a teraz znajomy
za to, że nie ma czasu by pisać list krótki
więc dlatego się pisze same tylko długie
choć pisanie jest po to by szkodzić piszącym
a miłość wciąż niezręcznym mijaniem się ludzi
że nie można Cię zabić w obronie człowieka
Dziękuję Ci za tyle bólu żeby sprawdzić siebie
za pytania tak wielkie że już nieruchome
Sewer z Tracji „Ty jesteś portem ocalenia”
Panie Jezu, Ty jesteś portem spokojnym
dla wszystkich, którymi miotają fale życia.
Ty dajesz nadzieję, tym którzy rozpaczają.
Ty jesteś zdrowiem dla chorych,
podporą nędzarzy, przewodnikiem ślepców.
Ty jesteś wsparciem dla znużonych.
Niech i ja otrzymam odpocznienie z tymi,
którzy wyznają i czczą Twoje chwalebne Imię

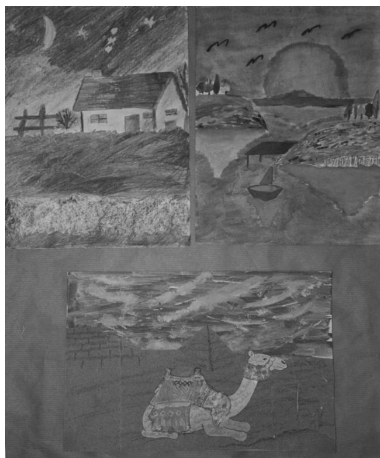
Rys. 14. *Oczy*, Agnieszka P.
(lat 11)

Rys. 15. *Na brzegu*,
Marcin P. (lat 13)

Rys. 16. *Podróże*,
Patrik K. (lat 14)

Rys. 17. *Marzenia*, Kasia L. (lat 12)

5. Wnioski

Wcześniejsze ustalenia i uzyskane wyniki badań prowadzą do następujących wniosków.

Twórcze działanie jest najważniejszą formą ludzkiej aktywności. Każdy wysiłek twórczy, a przede wszystkim dziecięcy, tylko wtedy może dać dobre wyniki, jeżeli powstał z głębokiej, wewnętrznej potrzeby wypowiedzenia się i wyraża osobisty stosunek do rzeczywistości. Wychowanie przez sztukę kształtuje rozwój i osobowość młodego człowieka. Ważny jest także autorytet samego wychowawcy, a raczej pierwszych wychowawców, którymi są najczęściej rodzice. Młodzież pozostaje obojętna na sztukę. Interesuje się wieloma jej dziedzinami, dopasowując ją do swoich zdolności, zainteresowań.

Obserwując, poznając i badając, dzieci spontanicznie wyrażają swoje myśli poprzez rysunek, muzykę, poezję itp. To specyficzny sposób postrzegania rzeczywistości widziany oczami dziecka. Często niezrozumiały dla dorosłych, a nawet rówieśników. Bywa, iż jest to jedyny niewerbalny sposób wyrażenia swoich myśli, uczuć, niepokojów czy radości. Czysta, nieskomplikowana, nieskażona komercjalizmem sztuka. Każdy wysiłek twórczy, a przede wszystkim dziecięcy, tylko wtedy może dać dobre wyniki, jeżeli powstał z głębokiej, wewnętrznej potrzeby wypowiedzenia się i wyraża osobisty stosunek do rzeczywistości. Mali twórcy szukają źródeł natchnienia w tekście literackim, motywie muzycznym, percepcji dzieł sztuki czy niekonwencjonalnym sformuło-

waniu tematu. Wytwory ich prac są nie tylko wyrazem wiedzy o świecie, ale i stosunku emocjonalnego do świata.

Marzena M. Dolniak

Child's Creativity Inspired by Familiar Artistic Aura

Creative activity is the most important form of human activity. Each effort – especially a child's one may give good results only when it comes from a deep need to express one's own attitude to the reality. Education through art facilitates the growth and shapes the personality of young people. The parents' and educators' authority is very important. It is not true that young people are not interested in art. They are interested in many kinds of art since they offer new possibilities and inspire. Other people interested in art can inspire them. Children observe and explore, spontaneously express themselves through drawing, by music, poetry etc. This is a specific way of seeing the reality through the child's eyes, so often misunderstood by adults and peers. Sometimes it is the only possible, non-verbal way to express child's own thoughts, feelings, sorrows or joys. It is a pure, uncomplicated, untouched by commercialism form of art. Each effort, especially child's one, may give good results only when it comes from a deep need to express one's own attitude to reality. Small creators explore the source of inspiration in lyrics, music and art works through unconventionally formulated themes. The creation of their work is the expression of their knowledge about the world, but it shows their emotional relation with the world too.